

KONSTITUTSIYA - ERKIN VA FAROVON HAYOT GAROVI

Mirzabekova Shirin Ural qizi

O'qish joyi: Toshkent amaliy fanlar universiteti, Buxgalteriya hisobi fakulteti Iqtisodiyot yo'nalishi 1-bosqich

E-mail: shirinamirzabekova4@gmail.com

Annotatsiya: Ushbu maqolada O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasining jamiyat taraqqiyoti va farovon hayotdagi o'rni tahlil qilingan. Unda shaxsning ijtimoiy himoyasi, demokratik boshqaruv tamoyillari va sud mustaqilligi kabi asosiy konstitutsiyaviy prinsiplar misollar asosida yoritilgan. Tadqiqot ilmiy manbalar hamda huquqiy tahlil asosida amalga oshirilgan.

Kalit so'zlar: Konstitutsiya, jamiyat taraqqiyoti, farovon hayot, ijtimoiy himoya, demokratik boshqaruv, sud mustaqilligi, huquqiy tahlil, ilmiy manbalar, konstitutsiyaviy tamoyillar.

O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi nafaqat huquqiy hujjat, balki jamiyat va davlat uchun farovon va erkin hayotning poydevoridir. O'zbekiston Respublikasida birinchi Konstitutsiya 1992-yil 8-dekabrda qabul qilingan va shundan keyin xalq muhokamasi yo'li orqali yangi tahrirda, demokratik tamoyillarni kuchaytirib, inson huquqlarini, sud mustaqilligi va sotsial adolatni kafolatlagan holda 2023-yil bizning Konstitutsiyamizga yangi o'zgarish va qo'shimchalar kiritildi. Ushbu maqolada Konstitutsiyaning jamiyat hayotidagi o'rni, inson huquqlarining va erkinliklariga ta'sirini, shuningdek, undan kelib chiqadigan farovon hayot tamoyillari ilmiy asosda tahlil qilinadi.

Inson qadri oliy qadriyat sifatida belgilangan. Konstitutsiyada inson hayoti, erkinligi, sha'ni va qadr-qimmati ustuvor o'rin egallaydi.

Demokratik boshqaruv kuchaytirilgan. Xalq hokimiyati, saylov huquqi va fuqarolarning jamiyatdagi ishtiroki mustahkamlangan.

Ijtimoiy himoya kafolatlangan. Mehnat huquqi, ta'lim, sog'liqni saqlash va pensiya tizimini fuqarolarning farovonligi ta'minlaydi.

Sud mustaqilligi oshirilishi. Sud hokimiyati mustaqil va qonun ustuvorligiga bo'ysunadi.

Hokimiyatlar bo'linishining amalga oshirilishi. Qonun chiqaruvchi, ijro etuvchi va sud hokimiyatlari alohida va mustaqil faoliyat yuritadi.

Yangi tahrirdagi Konstitutsiya jamiyatning barcha sohalarida islohotlar uchun huquqiy asos yaratib beradi.

Va bizda savol tug'iladi o'zi nima uchun Konstitutsiya bizga kerak?

Konstitutsiya – bu davlatning eng asosiy qonuni. Uni oddiy qilib aytganda, hamma uchun qoida qo'yib beradigan daftar deb tasavvur qilish mumkin, chunki Konstitutsiya:

Inson huquqlarini himoya qiladi

Har biro damning hayoti, erkinligi, sha'ni va qadr-qimmati muqaddasligini belgilab beradi.

Davlatning qanday ishlashini belgilab beradi

Davlatda kim nima ish qiladi – president, parlament, sudlar – bularning hammasini qanday ishlashi Konstitutsiyada yozilgan. Shunda hech kim o'zi xohlagancha hokimiyatni egallab ololmaydi.

Jamiyatda tartibni saqlaydi

Agar hamma bir xil qoida bo'yicha yashasa tartib bo'ladi. Qoidalar esa Konstitutsiyada aniq belgilab qo'yilgan.

Fuqarolarning erkin yashashini ta'minlaydi

O'qish, ishlash, diniy erkinlik – bularning hammasi Konstitutsiyada himoyalangan. Shuning uchun xalq o'zini erkin his qiladi.

Adolat va tenglikni ta'minlaydi

Hamma qonun oldida tengdir. Xoh u boy xoh kambag'al bo'lsin – Konstitutsiya barchani bir xil himoya qiladi.

Inson hayotining qadrlanishini kafolatlaydi

Bunga misol qilib O'zbekiston o'lim jazosi bekor qilingan va o'rniga umrbod qamoq jazosi belgilangan. Bu inson hayoti eng katta qadriyat ekanligi isbotidir.

O'zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasi jamiyatda erkinlik, adolat va farovonlikni ta'minlaydigan eng asosiy huquqiy poydevoridir. Konstitutsiya inson huquqlari va erkinliklarini himoya qiladi, davlat hokimiyati va fuqarolar o'rtasidagi muvozanatni mustahkamlaydi. Shu bois, Konstitutsiyani bilish va unga amal qilish har bir fuqaro uchun muhimdir, chunki u nafaqat qonun, balki farovon va adolatli jamiyat garovidir.

Qonunni bilmaslik javobgarlikdan ozod qilmaydi. Har bir fuqaro Konstitutsiya va qonunlari bilmog'I darkor.

O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi o'zining huquqiy mazmuni va jamiyatni boshqarish tamoyillari bilan bir qator rivojlangan davlatlar konstitutsiyalariga yaqin turadi. Jumladan, Germaniya, Fransiya va Janubiy Koreya kabi mamlakatlar bilan solishtirilganda, O'zbekiston Konstitutsiyasi ham inson huquqlari, qonun ustuvorligi va davlatning fuqarolar oldidagi mas'uliyati kabi prinsiplarni o'zida mujassam etadi. Germaniya Asosiy Qonunida inson sha'ni eng oliy qadriyat sifatida e'tirof etilgan bo'lgani kabi, O'zbekiston Konstitutsiyasi ham fuqarolarning huquqlari va erkinliklarini davlat tomonidan kafolatlanishini qat'iy belgilaydi. Aynan mana shu jihat bizning konstitutsiyamizni zamonaviy demokratik huquqiy davlatlar qatoriga qo'yadi.

Fransiya Konstitutsiyasida bo'lgani kabi, O'zbekiston Konstitutsiyasida ham davlatning fuqarolarga nisbatan majburiyatlari, ijtimoiy himoya, tenglik, adolat kabi qadriyatlar mustahkamlangan. Janubiy Koreya Konstitutsiyasiga o'xshash tarzda esa esa bizda ham iqtisodiy erkinliklar, tadbirkorlikka sharoit yaratish va jamiyat farovonligini oshirishga xizmat qiluvchi normalar belgilangan.

Bu jihatlar O'zbekiston Konstitutsiyasining zamonaviy, demokratik va xalq manfaatiga yo'naltirilgan hujjat ekanini ko'rsatadi.

Hozirgi kunda O'zbekiston havosi anchagina yomonlashgan. Qiziq Konstitutsiyada havo ifloslanishi, ekologiya haqida nimalar yozilgan.

Bugungi kunda ekologiya masalasi nafaqat O'zbekistonda, balki butun dunyoda dolzarb bo'lib bormoqda. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasining yangi tahririda ekologik xavfsizlik, atrof-muhitni muhofaza qilish va sog'lom ekologik muhitda yashash huquqi alohida modda sifatida mustahkamlangan. Konstitutsiyaning 50-moddasida (yangi tahrir) har bir fuqaroning sog'lom va xavfsiz atrof-muhitda yashash huquqi borligi, davlatning esa ekologik muvozanatni ta'minlash, tabiatni muhofaza qilish va tabiiy resurslardan oqilona foydalanish majburiyati belgilangan.

Bu normal rivojlangan davlatlarning huquqiy amaliyoti bilan mos keladi. Masalan, Germaniya Asosiy Qonunida ham davlatning ekologik siyosat yuritish majburiyati bor. Janubiy Koreya Konstitutsiyasida esa tabiiy resurslarni asrash davlat siyosatining ustuvor yo‘nalishlaridan biri sifatida ko‘rsatilgan.

O‘zbekiston Konstitutsiyasida ekologik masalalarning alohida modda sifatida joy olgani – bu davlatning kelajak avlod oldidagi mas‘uliyatini chuqur anglaganidan darak beradi.

So‘nggi yillarda yurtimizda havo sifatining yomonlashuvi, chang miqdorining oshishi va iqlim o‘zgarishi bilan bog‘liq muammolar tobora sezilmoqda. Farg‘ona vodiysi shaharlari, Navoiy va boshqa hududlarda havodagi zararli moddalar me‘yorida oshishi kuzatilmoqda.

Bu muammoni Konstitutsiya bilan bog‘lab tahlil qiladigan bo‘lsak, unda davlatning vazifasi faqat qonun chiqarishdan iborat emas.

Konstitutsiya davlatdan:

- ekologik xavfsizlikni ta‘minlash,
- chiqindilarni boshqarish tizimini yaxshilash,
- havoni ifloslantiruvchi manbalarni kamaytirish,
- yashil hududlarni kengaytirish,
- sanoat korxonalaridan chiqayotgan zararli moddalarni nazorat qilish

kabi majburiyatlarni talab qiladi.

Havo ifloslanishi hozirgi kundagi eng dolzarb ekologik muammolardan biri bo‘lgani uchun, Konstitutsiyada belgilangan ushbu me‘yorlar bevosita amaliyotga tadbiiq qilinishi kerak. Konstitutsiya nafaqat huquqiy hujjat, balki atrof-muhitni asrash bo‘yicha davlat siyosatining poydevori hisoblanadi.

O‘zbekiston Konstitutsiyasi mazmunan rivojlangan davlatlar – Germaniya, Fransiya va Janubiy Koreya kabi mamlakatlar konstitutsiyalariga yaqin. U inson huquqlari, davlatning mas‘uliyati, ekologik xavfsizlik va farovon hayot kabi tamoyillarni o‘zida mujassam etadi.

Konstitutsiyamizda ekologiya masalalariga alohida e‘tibor qaratilgani esa bugungi ob-havo ifloslanishi, iqlim o‘zgarishi va ekologik xavfsizlik bilan bog‘liq muammolarni hal qilishga qaratilgan muhim qadamdir. Shu bois, Konstitutsiya biz uchun faqat huquqiy hujjat emas – balki farovon va sog‘lom kelajakning kafolatidir.

Material va metodlar

Maqolada quyidagi usullar qo‘llaniladi.

Huquqiy tahlil- Konstitutsiyaning bo‘limlari va moddalarini o‘rganish.

Qiyosiy tahlil – O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasini boshqa davlatlar Konstitutsiyalari bilan solishtirish

Tarixiy yondashuv – Konstitutsiyaning yaratilishi tarixi va islohotlarini o‘rganish.

Ilmiy manbalar tahlili – “Davlat va huquq tarix nazariyasi” kitobi va ilmiy maqolalardan foydalanish.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. O'zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasi (2017, 2023 o'zgarishlar bilan) - Asosiy manba, inson huquqlari, fuqarolik erkinliklari, ijtimoiy kafolatlar bo'limlari
2. Konstitutsiyaviy huquq asoslari (O'zbekiston universitetlari darsliklari)
3. Mirziyoyev, Sh. "Yangi O'zbekiston strategiyasi va inson manfaatlarini ustuvor qo'yish"
4. "Konstitutsiyaviy islohotlar: xalq farovonligini ta'minlovchi omillar" (O'zbekiston Fanlar akademiyasi)
5. "Inson huquqlari va ularning konstitutsiyaviy kafolatlari" (O'zbekiston Inson huquqlari milliy markazi)
6. "Ijtimoiy adolat va konstitutsiyaviy tamoyillar" (O'zbekiston Qonunchilik va huquqni himoya qilish markazi)
7. BMT Inson huquqlari umumjahon deklaratsiyasi (1948)
8. "Demokratik davlatlarda konstitutsiyaviy taraqqiyotning ijtimoiy-iqtisodiy natijalari" (Xalqaro tahlillar)
9. "Skandinaviya mamlakatlarida ijtimoiy farovonlik va konstitutsiyaviy tartib" (qiyosiy tahlil)
10. "O'zbekiston konstitutsiyaviy islohotlarining jahon tajribasi kontekstida" (Huquqiy tahlillar markazi)
11. "Sharq mutafakkirlarida adolat va insonparvarlik g'oyalari" (Al-Farobiy, Ibn Sino, Amir Temur)
12. "Jahon konstitutsiyaviy taraqqiyot tarixi" (A. Hamilton, Montesquieu, J. Locke asarlaridan parchalar)
13. "Mustaqillik davri O'zbekistonida konstitutsiyaviy taraqqiyot" (O'zbekiston tarixi instituti)
14. O'zbekiston Respublikasi Qonun chiqaruvchi palatasining "Konstitutsiyaviy huquq" jurnali
15. "Ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanish va konstitutsiyaviy tamoyillarning o'zaro bog'liqligi" (O'zbekiston Statistika qo'mitasi ma'lumotlari asosida)
16. "Fuqarolik jamiyati va konstitutsiyaviy demokratiya" (Fuqarolik jamiyati institutlari hisobotlari)
17. lex.uz - O'zbekiston qonun hujjatlari milliy bazasi
18. constitution.uz - O'zbekiston Konstitutsiyasi rasmiy sayti
19. Supreme Court of Uzbekistan - Konstitutsiyaviy sud qararlari
20. World Constitutions Illustrated (HeinOnline) - Qiyosiy konstitutsiyalar bazasi